

P.V. Jones, *Homer, Odyssey 1 & 2. Translation, Introduction and Commentary*, Warminster 1991, σσ. 19-20. Μετάφραση Γ. Ζωγράφου.

Το προοίμιο και το συμβούλιο των θεών, 1.1-95

Η *Οδύσσεια* αρχίζει ανακοινώνοντας ότι ο Οδυσσέας είναι αθώος για το θάνατο των συντρόφων του κατά την επιστροφή τους από την Τροία, επειδή προκάλεσαν οι ίδιοι τη μοίρα τους με την ανοησία τους (1.7-9), ότι οι άνθρωποι είναι υπεύθυνοι για τις συμφορές τους (1.32-43) και ότι είναι η θέληση του Δία και των άλλων θεών να επιστρέψει τώρα στην Ιθάκη ο Οδυσσέας (1.64-79) παρά τον συνεχιζόμενο θυμό του Ποσειδώνα εναντίον του, επειδή τύφλωσε το γιο του Κύκλωπα (1.68-69). Αμέσως η Αθηνά κανονίζει να εξασφαλισθεί μέσω του Ερμή η απελευθέρωση του Οδυσσέα και προετοιμάζεται να πετάξει στην Ιθάκη, για να συμβουλευσει το γιο του Τηλέμαχο και να οδηγήσει τα βήματά του μέχρι να επιστρέψει ο πατέρας του (1.80κκ.).

Λέγεται συχνά ότι η *Οδύσσεια* είναι ένα έπος με ηθική και το προοίμιο δείχνει ασφαλώς ότι έχει μια ηθική διάσταση: η απερισκεψία των ανθρώπων και η ευθύνη για τις πράξεις τους είναι τώρα το θέμα. Ο Ήλιος τιμώρησε τους συντρόφους του Οδυσσέα, γιατί παράκουσαν τις εντολές (1.9, πβ.12.385-8, όπου ο ίδιος ο Δίας υπόσχεται να συντρίψει το πλοίο των συντρόφων). Ο Αίγισθος πλήρωσε, διότι παρέβλαψε τις θεϊκές προειδοποιήσεις στο 1.32-43. Οι θεοί λέγεται ότι τιμωρούν τα ανθρώπινα εγκλήματα στο 14.80-92, ακόμα και κυκλοφορώντας στους δρόμους μεταμφιεσμένοι και ψάχνοντας για εγκληματίες (17.485-7). Οι μνηστήρες σπάνια αναγνωρίζουν τους θεούς. Και η τιμωρία τους συνδέεται από τον Οδυσσέα στο 22.34-41, 413-6 με την οργή των θεών (και η Πηνελόπη κάνει τον ίδιο συσχετισμό στο 23.63-7). Και σε άλλα σημεία του έπους (π.χ.6.119-21, 9.174-6, 269-80 κ.α.) ο Δίας λέγεται ότι έχει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξασφαλίσει ότι οι κανόνες της ξενίας και της ικετείας τηρούνται. Είναι ακριβώς αυτοί οι κανόνες που παραβίασαν οι μνηστήρες. Αυτά τα χωρία κάνουν σαφές ότι στην *Οδύσσεια* οι άνθρωποι έχουν οπωσδήποτε ένα έντονο ενδιαφέρον για δικαιοσύνη, δίκαιο και άδικο, που πιστεύουν ότι το μοιράζονται με τους θεούς. Επειδή ακριβώς οι άνθρωποι έχουν τέτοια αισθήματα, ενδιαφέρονται τόσο για το τι λένε οι άλλοι γι' αυτούς: αν οι άνθρωποι δεν είχαν τέτοια αισθήματα, γιατί θα αισθάνονταν 'ντροπή' για τον εαυτό τους ή 'αγανάκτηση' για τη συμπεριφορά των άλλων;

Λέγεται επίσης ότι οι θεοί κρατιούνται μακριά από τη δράση περισσότερο από ό,τι το κάνουν στην *Ιλιάδα*. Είναι αλήθεια ότι γενικά είναι λιγότερο ενοχλητικοί, αλλά η εμπλοκή τους στην ιστορία, αν υπάρχει, είναι πιο δυναμική. Ο Δίας και η Αθηνά αρχίζουν τη δράση στη ραψωδία 1 και δεσμεύονται κατηγορηματικά για την ευτυχία του Τηλέμαχου και την ασφαλή επιστροφή του Οδυσσέα. Στις ραψωδίες 2-3 η Αθηνά παρακολουθεί στενά την κάθε κίνηση του Τηλέμαχου. Στις ραψωδίες 5-9 δίνεται στον Οδυσσέα ένα χέρι βοήθειας σε κρίσιμες στιγμές. Στη ραψωδία 13.386-96 η Αθηνά υπόσχεται στον Οδυσσέα έναν τελικό θρίαμβο πάνω στους μνηστήρες και επεμβαίνει ξανά όταν χρειάζεται. Ο Δίας και η Αθηνά εξασφαλίζουν ότι η διαμάχη με τους συγγενείς των πεθαμένων μνηστήρων θα λυθεί ταχύτατα (24.472κκ.). Παντού υπάρχει μια έντονη αίσθηση ότι οι θεοί οδηγούν το έπος στο κατάλληλο τέλος.

Οι διαφορές από την *Ιλιάδα* είναι διδακτικές. Και στα δύο έπη οι θεοί συνηθίζουν να κατευθύνουν τη δράση, να την εστιάζουν και να την προσαρμόζουν στην ανταπόκριση του ακροατηρίου σ' αυτήν. Αλλά στην *Οδύσσεια* λιγότεροι θεοί παίρνουν μέρος στη δράση, ο Δίας παραμένει σχετικά αποστασιοποιημένος από τη δράση, υπάρχει μεγαλύτερη έμφαση στο ενδιαφέρον των θεών για τη σωστή ανθρώπινη συμπεριφορά, υπάρχει λιγότερη επιπολαιότητα και εξευτελισμός, λιγότεροι θεικοί καυγάδες. Ο Ποσειδώνας, π.χ. δε φαίνεται ποτέ να μένει να μαλώσει με τους θεούς για την απόφασή τους να απελευθερώσουν τον Οδυσσέα. Ο Δίας επεμβαίνει μόνο όταν προκύπτουν σοβαρά θέματα (π.χ. προοίμιο, 12.374-419, 13.125-64, 24.472-548). Όπου απειλείται μια θεική σύγκρουση, αμέσως καταπιάνεται (π.χ. 12.374-88, 13.125-58). Υπάρχει μόνο μια σκηνή θεικής σύγκρουσης στον ουρανό και αυτή διαδραματίζεται σε ένα ποίημα στην αυλή των Φαιάκων. Όλο αυτό είναι πολύ διαφορετικό από το σαματά των οικογενειακών καυγάδων των θεών στην *Ιλιάδα*, παρόλο που δεν μπορούμε να αρνηθούμε στην *Ιλιάδα* την τραγική δύναμη που οι θεοί ασκούν στην ανθρώπινη ζωή.